

Ptačí fauna Kanárských ostrovů

I. Tenerife

Šťastnou shodou historických a geografických okolností se mezi turisticky dostupná území dostaly některé ostrovy a souostroví v Atlantském oceánu. Zejména Kanárské ostrovy se během posledních 30 let staly oblíbenou celoroční destinací i návštěvníků z České republiky. Poloha a členitost souostroví vulkanického původu umožňuje přímořskou rekreaci, aktivní turistiku na svazích sopečných vrcholů, a pro poučené zájemce kontakt s místními ekosystémy s množstvím endemických taxonů rostlin, bezobratlých živočichů, plazů a jiných organismů (blíže také v Živě, viz citace na konci článku). K vyhledávaným patří i ptačí společenstva, na ostrovech trvale žije několik endemických taxonů, zároveň zde přezimuje řada evropských zástupců avifauny. Proto se Kanárské ostrovy stávají častým cílem pozorovatelů ptactva. Naprostá většina návštěvníků je ale limitována časem, nabídneme tedy čtenářům Živy alespoň základní informace potřebné k orientaci v ptačích lokalitách a druzích, případně poddruzích, které je možné pozorovat při kratších pobytech a exkurzích, a to na příkladu některých ostrovů.

Souostroví můžeme rozdělit na více a méně navštěvované části, což souvisí s dopravní dostupností. Běžné lety z Prahy směřují hlavně na ostrovy Gran Canaria, Lanzarote, Fuerteventura a Tenerife. Menší západně položené ostrovy se prozatím pravidelného spojení nedočkaly, což

kupodivu platí i pro lety z okolních zemí. Z těchto západnějších míst (La Palma, La Gomera, El Hierro) jsou informace dostupné a motivující, doprava tam je ale komplikovanější, např. lodními trajekty. Taková plavba mezi ostrovy umožňuje pozorování zajímavých mořských druhů ptáků,

jako jsou různé buňňáci nebo buňňácci. Zvyšuje však nároky na čas i finanční náklady.

Na úvod je vhodné uvést, že součástí materiálů k tomuto článku jsou podrobné tabulky na webové stránce Živy. Jedna shrnuje přehled všech nyní známých druhů ptáků trvale žijících a hnízdících na Kanárských ostrovech, s údaji o jejich rozšíření v rámci souostroví. Druhá přibližuje významné lokality konkrétního ostrova (včetně přesných poloh daných zeměpisnými souřadnicemi) s přehledem na nich dosud zaznamenaných druhů.

Podíváme-li se na endemické ptačí taxony, na Kanárských ostrovech žijí holub kanárský (*Columba bollii*), holub vavřínový (*C. junoniae*, obr. 6), bramborníček kanárský (*Saxicola dacotiae*), pěnkava teneříská (*Fringilla teydea*, obr. 4), pěnkava kanárská (*F. polatzeki*) a budníček kanárský (*Phylloscopus canariensis*, obr. 8). Dále zde najdeme několik endemických poddruhů i na pevnině rozšířených druhů (viz dále) a o další druhy se dělí Kanárské ostrovy s Madeirou a Azorskými ostrovy. Jde tedy o druhy endemické v rámci Makaronésie – lindušku kanárskou (*Anthus berthelotii*, obr. 5) a kanára divokého (*Serinus canaria*, obr. 9). Holub kanárský obývá vavřínové horské lesy na Tenerife, La Palmě, La Gomeře i na El Hierro, koncem 19. století vymizel na Gran Canarii. Podobné rozšíření a vazbu na horské vavřínové a borové lesy má holub vavřínový, v současnosti s nejpočetnější populací na La Palmě. Polopouštní biotopy ostrova Fuerteventura jsou domovem bramborníčka kanárského,

1 Pohled na nejvyšší horu ostrova Tenerife (a celého Španělska) Pico del Teide přes porost borovice kanárské (*Pinus canariensis*). Foto Z. Souček

konkrétně poddruhu *S. dactylae dactylae*. Poddruh *S. d. murielae* z malých ostrovů Montaña Clara a Alegranza u pobřeží Lanzarote už vyhynul (poslední pozorování v r. 1913). Pěnkava teneříská je rovněž horský obyvatel hlavně borových, ale i vavřínových lesů, a to výhradně na Tenerife. Příbuznou pěnkavu kanárskou najdeme na Gran Canarii – až do r. 2016 byla považována za poddruh *F. teydea polatzeki*. Budníček kanárský byl donedávna uváděn spíše jako poddruh u nás běžného budníčka menšího (*P. collybita*), nyní se rozlišují poddruhy *P. canariensis canariensis* z Tenerife, La Palmy, La Gomery, El Hierro i Gran Canaria a od r. 1986 neznámý *P. canariensis exsul* z Lanzarote (možná žil i na Fuerteventure). Opomenout nemůžeme ještě jednoho endemického zástupce – ústříčníka kanárského (*Haematopus meadewaldoi*) z Lanzarote a Fuerteventury, který ale pravděpodobně vyhynul už v první polovině 20. století (Živa 2021, 5: 264–267).

Trochu spletitou taxonomickou historií má králíček kanárský (obr. 7) – původně byl chápán jako samostatný, na souostroví endemický druh *Regulus teneriffae* žijící v borových, vzácněji vavřínových lesích. V současnosti je hodnocen jako poddruh široce rozšířeného (i u nás žijícího) králíčka obecného (*R. regulus*). Navíc byly kanárské populace rozlišeny v r. 2006 jako dva taxony – *R. regulus teneriffae* z Tenerife a La Gomery a *R. r. ellenthalerae* z La Palmy a El Hierro.

Jak jsme už zmínili, z Kanárských ostrovů jsou uváděny i lokálně endemické poddruhy ptáků s širším palearktickým areálem. Např. sýkora modrá (*Cyanistes teneriffae*) obývá vedle Kanárských ostrovů severní Afriku a rozlišuje se u ní několik ostrovních poddruhů (blíže ve zmíněné tabulce na webu Živy). Své poddruhy na Kanárských ostrovech mají i některé druhy hnízdící v České republice, např. pěnkava obecná (*F. coelebs*) se třemi místními poddruhy (obr. 10).

Za ptačí faunou na Tenerife

Přímou leteckou dopravou snadno dostupné ostrovy mají pro ornitology své nesporné kouzlo, jde ale o lokality ekologicky rozdílné, s čímž musíme při zvažování cíle počítat. Primární výběr je vlastně jednoduchý. S ohledem na výškovou členitost se jako pozoruhodné místo nabízí ostrov Tenerife. Jeho vegetační pásmovitost zaujala už Alexandra von Humboldta r. 1799, pro ornitologa je ale zajímavé a lákavé už to, že na ostrově může pozorovat přibližně 105 ptačích druhů, které se zde podle dostupných zdrojů pravidelně vyskytují, z toho 72 druhů hnízdících. Endemické druhy tu hnízdí čtyři a můžeme spatřit i některé endemické poddruhy, např. králíčka obecného kanárského.

Vynecháme-li přibližně 10 % obdělávané půdy a také zástavbu, zůstává zbytek ostrova zachován v přírodním nebo přírodě blízkém stavu. Převýšení 3 718 m od mořské hladiny po vrchol Pico del Teide vytváří 6 hlavních vegetačních formací,

kteří jsou domovem rozdílných ptačích druhů.

Na severu ostrova se do výšky 300 m n. m. rozprostírá sukulentový buš, v sušší jižní části Tenerife vystupuje až do nadmořské výšky 800 m. Rozdíly spočívají mezi návětrnou a závětrnou stranou hor, protože převažující směr pasátů přináší z oceánu vlhkost, která se zachytává na návětrných svazích kopců. Se sukulentovým bušem hraničí teplomilné křovinaté lesy, které se na severních a jižních stranách ostrova vyskytují v různých nadmořských výškách od 200 do 900 m. V 700 až 1 500 m n. m. se na svazích hor podél severu až k severovýchodu táhnou vavřínové a vřesovcové křovinaté lesy, někdy sestupují jen do 200 m. Lesy borovice kanárské (*Pinus canariensis*) rostou v jižní části od 400 m n. m., na severu od 1 500 m n. m. a zasahují až do 2 000 m. Od nadmořské výšky 2 000 m na ně navazují křovinaté porosty s čilimníkem vysokohorským (*Cytisus supranubius*) a od 3 000 m

- 2 Vavřínový les v pohoří Anaga
- 3 Přírodní park Anaga z vyhlídky Pico del Inglés
- 4 Pěnkava tenerifská (*Fringilla teydea*), samec
- 5 Linduška kanárská (*Anthus berthelotii berthelotii*). Foto Z. Souček (obr. 4 a 5)
- 6 Holub vavřínový (*Columba junoniae*). Foto T. Aronson; Wikipedia.org, v souladu s podmínkami použití
- 7 Králíček obecný kanárský (*Regulus regulus teneriffae*). Foto T. Dostál
- 8 Budníček kanárský (*Phylloscopus canariensis canariensis*, vpravo) se samicí pěnkavy tenerifské (vlevo) u napajedla. Foto L. Macková (obr. 2, 3 a 8)

se rozkládají porosty vrcholových poloh s endemickou violkou chejrolistou (*Viola cheiranthifolia*).

Je jasné, že pozorovatel chce potkat právě vzácné endemické druhy, což se v časové tísní dané termínem přiletu a odletu ne vždy podaří. Proto navrhuje konkrétní lokality, kde existuje pravděpodobnost setkání popsaných v literatuře a pokud možno ověřených vlastní zkušeností.

Zvláštní postavení má vegetační pásmo borových lesů, tvořených borovicí kanárskou. Ta roste na čtyřech ostrovech a na Tenerife vytváří prstenec okolo Pico del Teide (obr. 1). V rekreačním areálu oblasti Las Lajas na silniční spojnici Villaflor de Chasna a křižovatky silnic TF 21 a TF 38 lze po celý rok zahlédnout endemický druh tohoto ostrova pěnkavu tenerifskou

a další druhy ptáků vázané na borové lesy, jako jsou místní poddruh strakapouda velkého (*Dendrocopos major canariensis*) nebo sýkora modrá poddruhu *C. t. teneriffae*. Jejich přítomnost je způsobená poněkud netradičně kohoutky s vodou v areálu a také zbytky pokrmů po piknicích. Lokalita je snadno dostupná a lze zde případně přenocovat ve stanu.

Jedinečnou lokalitou je oblast na severu ostrova poblíž letiště, kde se nachází jediná orná půda na celých Kanárských ostrovech – oblast Los Rodeos. Zde můžeme zaznamenat ptáky otevřených biotopů včetně polí, jako např. kanára divokého, strnada lučního (*Emberiza calandra*), zvonka zeleného středomořského (*Chloris chloris aurantiiventris*) a křepelku polní (*Coturnix coturnix*). Hojně sem přilétají

sezonní návštěvníci, mezi nimi i ouhorlík stepní (*Glareola pratincola*), kulík hnědý (*Charadrius morinellus*), skřivánek krátkoprstý (*Calandrella brachydactyla*) nebo strnad zahradní (*E. hortulana*).

Dalším unikátním místem je pásmo vavřínových lesů na návětrné a srážkově bohaté straně severu ostrova, v pohoří Anaga (obr. 2). Z vyhlídky Pico del Inglés (obr. 3) lze pozorovat endemické holuby – holuba vavřínového a h. kanárského, které můžeme potkat i při procházce do okolí v přírodním parku Anaga. Výbornou příležitost skýtá také vyhlídka Fuente del Rey, kde se dají oba endemické druhy holubů sledovat stativovým dalekohledem, jak přeletují nad stromou roklí Barranco de Ruiz. Pro ty, kdo chtějí vidět a fotografovat holuby vavřínové, je nezbytné navštívit

vyhlídku El Lance, z níž je možné spatřit, jak hřadují na okolních stromech.

Nedaleko města Erjos začíná prašná cesta a vstup do lesa s oploceným místem pro auta. Hlavní cesta vede dál až k dřevěným pozorovatelnám, odkud je možné vyhlížet letící holuby a mnohé místní druhy pěvců, mezi nimi i kanárský poddruh naší červenky obecné *Erithacus rubecula superbus*, králíčka obecného kanárského, budníčka kanárského nebo pěnkavu obecnou poddruhu *F. coelebs canariensis*, endemického na Tenerife.

Venkovská krajina Parque Rural de Teno, území Teno Alto představuje poslední útočiště vrabce skalního (*Petronia petronia*) na Tenerife. Hnízdění zde vrcholí v květnu, kdy je hojnost lučních kobylek. Oblast polo-pouštních křovisek a opuštěných obdělávaných ploch Teno Bajo láká k hledání zimujících tažných ptáků, jako jsou skřivan polní (*Alauda arvensis*) nebo vrabec skalní, pokud zrovna nehnízdí na Teno Alto, a orebice berberská (*Alectoris barbara koenigi*). V létě je možné z majáku pozorovat několik druhů buňáků rodů *Calonectris*, *Ardenna* a *Puffinus*, od srpna do listopadu táhnoucí rybáky dlouhoocasé (*Sterna paradisaea*) a také kuriozity, jako je třeba racek malý (*Hydrocoloeus minutus*).

Na Tenerife se nachází velké množství vodních ploch, které využívají mnohé druhy vodních ptáků. Plochy jsou umělé a slouží především jako zásobárny pro ostrovní zemědělství. Jedním z takových míst je sladkovodní nádrž Molina, kterou ptáci hojně navštěvují i v zimním období. Patří k nim různé druhy kachen, racků a brodivých ptáků. Ze zimních hostů, které se na území ČR řadí k vzácnějším druhům, a pro naše pozorovatele proto zajímavým, lze zmínit např. volavku stříbřitou (*Egretta garzetta*), volavku rusohlavou (*Bubulcus*

ibis), kolpíka bílého (*Platalea leucorodia*) a ostralku štíhlou (*Anas acuta*). Někdy sem zalétá orlovec říční (*Pandion haliaetus*) a byly zde zaznamenány i raritní výskyty hvízdáka amerického (*Mereca americana*) nebo rovněž severoamerického poláka proužkozobého (*Aythya collaris*).

Okolo nádrže Molina vede na sever silnice, po níž dojedete k 6 jezírkům u městečka Tejina, na která se slétá velké množství sezonních a zimujících druhů a někdy se sem zatoulají i ptáci na tahu. Jde také o jediné místo, kde na Kanárských ostrovech hnízdí bukáček malý (*Ixobrychus minutus*), a druhou nejdůležitější oblast pro hnízdění kvakoše nočního (*Nycticorax*

9 Kanár divoký (*Serinus canaria*) obývá nejen Kanárské ostrovy, ale i Madeiru a Azorské ostrovy. Chovatelé domestikované formy dobře znají jeho vášeň pro koupání.

10 Pěnkava obecná tenerifského poddruhu *F. coelebs canariensis*. V Las Lajas ztrácí plachost při sběru zbytků potravy po domorodých piknicích. Foto Z. Souček

11 Kanárský poddruh strakapouda velkého (*Dendrocopos major canariensis*). Foto L. Macková (obr. 9 a 11)

12 Poštołka obecná poddruhu *Falco tinnunculus canariensis*. Foto A. Hartlová

nycticorax) na Tenerife. Dále zde bývají k vidění volavka vlasatá (*Ardeola ralloides*), v. rusohlavá, v. červená (*Ardea purpurea*), různé druhy chřástalů rodů *Porzana* a *Zapornia* i řada bahňáků, např. u nás velmi vzácný břehouš černoocasý (*Limosa limosa*). Silnice pokračuje na sever až k Punta del Hidalgo, kde se v přílivové zóně kamenitého přímořského pobřeží za odlivu pohybují brodiví ptáci, bahňáci aj. Mezi zimními hosty zde narazíme mimo jiné na kolihu malou (*Numenius phaeopus*) nebo kamenáčka pestrého (*Arenaria interpres*) a byli zaznamenáni i polák malý (*Aythya nyroca*) a jespák mořský (*Calidris maritima*).

V severozápadním cípu ostrova můžeme pozorovat na zavlažovacích nádržích u Los Silos tažné ptáky a někdy i vzácné hosty, jako jsou hvízdák americký, potápka americká (*Podilymbus podiceps*), polák kaholka (*A. marila*) nebo vodouš žlutohý (*Tringa flavipes*). Také v oblasti přílivových tůň u Las Galletas a na pobřeží u El Médano na jihu ostrova uvidíme tažné ptáky, zvláště brodivé a kachny. Převážně v zimě a v období tahu přitahují tato místa za odlivu brodivé ptáky a bahňáky.

Závěrem

Tenerife poskytuje ornitologům i obecně zájemcům o přírodu netušené možnosti a úžasný prostor k zážitkům. Podobně i ostatní ostrovy archipelagu – v příští části se zaměříme na Lanzarote, Fuerteventuru a Lobos.

Seznam použité literatury a tabulky s doplňujícími informacemi k článku jsou uvedeny na webové stránce Živy. K dalšímu čtení Živa 1988, 3: 84–85; 1996, 2: 60–62; 2002, 1: 16–19; 2005, 2: 70–72; 2008, 1: 12–13; 2016, 3: 132–135; 2022, 6: 322–324.